

263252 - چگونگی نماز بیماری که نمی‌تواند بنشیند و اگر نشست نمی‌تواند برخیزد

سوال

بیماری که اگر ایستاده باشد نمی‌تواند بنشیند و اگر بنشیند قادر نیست بلند شود باید چگونه نماز بخواند؟ آیا در همه نمازش بایستد یا در همه نماز بنشیند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

قاعده در واجبات و ارکان نماز این است که نمازگزار هر آنچه را در توانش هست باید انجام دهد و آنچه در توانش نیست از او ساقط می‌شود و لازم نیست انجامش دهد.

بنابراین اگر نمازگزار می‌تواند نماز را به صورت ایستاده شروع کند واجب است که ایستاده نمازش را آغاز کند، سپس در صورت توانایی کاملاً به رکوع برود و اگر نتوانست، بر حسب توانش خم می‌شود.

و اگر نتوانست بر زمین سجده می‌کند زیرا این بر او واجب است، اما اگر نتوانست می‌نشیند (بر روی زمین یا صندلی) سپس برای سجده خم می‌شود.

و اگر نتوانست دوباره برخیزد نمازش را به صورت نشسته به پایان می‌رساند و برای رکوع خم می‌شود و برای سجده در صورت توانایی بر زمین سجده می‌کند.

پس اگر نتوانست برای رکوع خودش را خم می‌کند و برای سجده بیشتر از رکوع خم می‌شود.

به این صورت نمازگزار امر الله تعالی را اجرا کرده که می‌فرماید:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

[تغابن: ۱۶]

(پس تا آنجا که در توانتان است از الله پروا بدارید)

و همینطور سخن پیامبر - صلی الله علیه وسلم - را که می‌فرماید: **اگر شما را به کاری امر کردم بر حسب توان خود آن را انجام دهید** به روایت بخاری (۷۲۸۸) و مسلم (۱۳۳۷).

در **مختصر الخلیل** مالکی آمده است: **و اگر توانست همه را انجام دهد ولی اگر سجده کند نتواند برخیزد، یک رکعتش را کامل می‌کند، سپس می‌نشیند.**

خرشی در شرح آن (۲۹۸ / ۱) می‌گوید: «یعنی: اگر نمازگزار قادر به انجام همه ارکان نماز از جمله قیام و قرائت و رکوع و سجود و بلند شدن از رکوع و سجود باشد، اما اگر نشست نمی‌تواند برای رکعت دوم بایستد، در این حالت او رکعت نخست را ایستاده و به صورت کامل ادا می‌کند و بقیه نمازش را نشسته کامل می‌کند. لخمی و تونسلی و ابن یونس نیز به همین رای گرایش دارند.

و گفته شده: همه نمازش را ایستاده و با اشاره (در رکوع و سجود و بلند شدن از رکوع و سجود) می‌خواند، جز رکعت پایانی که در آن رکوع و سجود را انجام می‌دهد».

ثانیا:

اگر نمازگزار بتواند بایستد و بر پهلو خوابد اما قادر به نشستن نباشد، در این حالت ایستاده نماز می‌گزارد و برای رکوع و سجود و تشهد اشاره می‌کند و در حال ایستاده نمازش را به پایان می‌رساند.

زکریای انصاری شافعی در **أسنی المطالب** (۱ / ۱۴۶) می‌گوید:

آنکه فقط قادر به قیام و خوابیدن باشد، به جای نشستن می‌ایستد... زیرا ایستادن شامل نشستن و افزون بر آن است و برای رکوع و سجود در همان حالت اشاره می‌کند و تشهد را ایستاده می‌خواند و بر پهلو نمی‌خوابد.

در **حاشیه العبادي علی تحفة المحتاج** (۲ / ۲۳) آمده است:

و اگر تنها قادر به ایستادن یا بر پهلو خوابیدن باشد یعنی بدون نشستن، واجب است که بایستد، زیرا ایستادن، نشستن و افزون بر آن است و در حال ایستاده برای رکوع و سجود بر حسب توانش اشاره می‌کند... سپس ایستاده تشهد می‌گوید و سلام می‌گوید و نمازش را به پایان می‌رساند و [در حال نماز] بر پهلو نمی‌خوابد.

خرشی مالکی (۲۹۷ / ۱) می‌گوید:

کسی که از انجام همه ارکان جز ایستادن عاجز است همه نمازش را در حالت قیام انجام می‌دهد و برای رکوع و سجود اشاره می‌کند (یعنی سرش را به نشانه رکوع و سجود خم می‌کند) و برای سجودش بیشتر خم می‌شود.

و اگر قادر به ایستادن نبود نشسته نماز می‌گزارد و برای رکوع و سجود کمی خم می‌شود و اگر توانست بر زمین سجده کند واجب است که چنین کند.

ابن قدامه در **المغنی** (۲ / ۵۷۰) می‌گوید:

علما بر این اجماع کرده‌اند که هرکس قادر به ایستادن نیست می‌تواند نشسته نماز بگزارد.

در حاشیه دسوقی مالکی (۲ / ۴۷۵) آمده که هر کس قادر به ایستادن نیست نماز را همراه با رکوع و سجودش نشسته به جای می‌آورد.

ثالثاً:

اگر بیماری باشد که یا باید همه نمازش را بایستد یا همه نمازش را بنشیند، او نشسته نماز می‌گزارد به این دلیل که شریعت در برخی از حالات رکن قیام را ساقط می‌سازد، مانند نماز نافله (که در آن ایستادن واجب نیست) و نماز شخص قادر، به امامت امامی که بیمار است و نشسته نماز می‌گزارد که در این صورت قیام را ترک می‌کند و مانند امامش نشسته نماز می‌گزارد.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید: قیام یک رکن خفیف است که در نوافل به شکل مطلق ساقط می‌شود و در **فرائض نیز در برخی مواقع ساقط می‌شود** (شرح العمدة: ۴ / ۵۱۵).

بنابراین در هنگام تعارض میان ایستادن و نشستن، نشستن اولی است به ویژه آنکه در صورت نشستن بتواند بقیه ارکان نمازش مانند سجده و نشستن بین دو سجده و نشستن در تشهد را انجام دهد که در این حالت نماز نشسته بر نماز ایستاده ترجیح داده می‌شود.

والله اعلم